

فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال اول، شماره چهارم، زمستان ۹۴، صفحات ۹۹-۱۳۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۲۱ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۱۰/۰۵

مطالعه جامعه‌شناختی رابطه دین‌داری و سبک زندگی شهروندان (مورد مطالعه: شهر آران و بیدگل، کاشان)

مهران سهراب زاده^۱

طاها عشایری^۲

چکیده

برخلاف جوامع سنتی، در جامعه معاصر به واسطه اهمیت یافتن خود، مسئولیت شخصی و ظهور جامعه مصرفی در زندگی، قدرت انتخاب نیز بیشتر شده است. به این ترتیب، سبک زندگی با انتخابی شدن زندگی روزمره معنا یافته است، در واقع آن، باز نمودی از جست‌وجوی هویت و انتخاب فردی بوده و راهی برای تعریف ایستارها، ارزش‌ها و همچنین نشان‌گر ثروت و موقعیت اجتماعی افراد می‌باشد. هدف اصلی پژوهش حاضر این است که ارتباط بین دین‌داری و سبک زندگی شهروندان را تبیین نماید. روش پژوهش، روش کمی (پیمایش) و ابزار آن پرسش‌نامه است. حجم جامعه آماری مورد پژوهش ۴۹۵۱۶ است که از این تعداد بر اساس فرمول کوکران، ۳۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است. روایی تحقیق با استناد به آلفای کرونباخ محاسبه شده بالای ۰/۷ تأیید می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین شرکت در مراسم مذهبی، قانون‌گرایی، نماد منزلتی، میزان دین‌داری، نقش‌های شغلی، مصرف‌گرایی، مناسک‌گرایی، میزان تحصیلات، اعتقادات دینی، مناسک‌گرایی و جنسیت با سبک زندگی رابطه معناداری وجود دارد، هم‌چنین نتایج رگرسیون چندگانه ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۵۶۱ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۸۱ را نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: دین‌داری، سبک زندگی، نماد منزلتی، مصرف، قانون‌گرایی.

ms3102002@yahoo.com

t.ashayeri@gmail.com

۱ - استادیار دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول)

۲ - دانشجوی دکتری دانشگاه کاشان

مقدمه

سبک زندگی مفهومی است که با انتخابی شدن زندگی روزمره معنا می‌یابد. به این ترتیب برخلاف جوامع سنتی که افراد جایگزین اندکی در میان برنامه‌های زندگی داشتند، در جامعه معاصر به واسطه اهمیت یافتن خود و مسئولیت شخصی و ظهور جامعه مصرفی در زندگی، قدرت انتخاب نیز بیشتر شده است. اهمیت یافتن انتخاب در جامعه ایران بیش از هر چیز در عرصه امکان مصرف کالاهای مادی متنوع تجلی یافته است. تغییر چهره شهرهای بزرگ ایران و افزایش توجه به سطحی‌ترین بخش مصرف این مسأله را به خوبی بیان می‌دارد (ربانی، ۱۳۸۷: ۱). سبک زندگی عبارت از طیف رفتاری است که اصلی انسجام‌بخش بر آن حاکم بوده و عرصه‌ای از زندگی را تحت پوشش قرار می‌دهد و در میان گروهی از افراد جامعه قابل مشاهده است. در اصل سبک زندگی زائیده انتخاب‌های مردم در میان محدودیت‌های ساختاری‌شان است (فاضلی، ۱۳۸۲: ۳۴).

سبک زندگی بیش از هر چیز از خلال درونی کردن رفتارها و باورها در ظرف روزمرگی عمل می‌کند و باعث تولید و بازتولید هویت و ارزش می‌شود. سبک‌های زندگی مرسوم در جامعه یک جنبه از فرهنگ آن جامعه را شکل می‌دهند. چون سبک زندگی فرد بازتابی از ارزش‌های فرد و هنجارهایی است که به این ارزش‌ها مربوط می‌شود. می‌توان گفت ارزش، مفهوم بنیادین سبک زندگی است. هر سبک زندگی شامل یک الگوی معنادار از روابط میان ارزش‌ها، نگرش‌ها و اعمال احتمالی است (حسینی، ۱۳۷۸: ۲۷). جامعه بستر فرایندها و کنش‌ها و واکنش‌های فردی - اجتماعی متعددی است که در شرایط مختلف نظم حاکم بر آن دچار تغییرات و

تحولاتی می‌گردد که گاه به سمت و سوی بهبود و گاهی به سوی دگرگونی و پیشرفت سوق می‌یابد.

از جمله متغیرهایی که در اغلب مکاتب و اندیشه‌ها مورد تأکید قرار گرفته و به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر شکل و نوع و روند تغییرات در اجتماع و بر روی افراد مورد تأکید واقع گردیده، نهاد دین است. دین‌داری دارای کارکردها و اثرات ویژه‌ای در تمام زوایای زندگی بشری است. افراد دین‌دار بسیاری از کنش‌ها، افکار، شیوه زندگی، ارزش‌ها و حالت‌های خود را بر اساس دین تعیین می‌کنند و دین را ناظر بر زندگی خود می‌دانند. از دیدگاه روان‌شناسان و جامعه‌شناسان، دین در زندگی فردی و اجتماعی انسان نقش سازنده‌ای دارد تا جایی که پیتر برگر^۱ می‌گوید: آنان که از نقش دین در تحلیل مسائل جهان معاصر غفلت می‌ورزند، مرتکب خطای بزرگی می‌شوند. یوآخیم واخ^۲، جامعه‌شناس دینی مشهور نیز می‌گوید: دین در واقع مهم‌ترین عامل تأثیرگذار محسوب می‌گردد. دین در همه خانواده‌ها و روابط اجتماعی آنها و در اکثر فعالیت‌های همگانی و امور روزمره همه دخیل است. در نتیجه همان طور که محیط اجتماعی - فرهنگی بر دین تأثیر می‌گذارد، بر همان وجه نیز دین بر آن تأثیر دارد. دین غالباً می‌تواند عامل نیرومند تعیین‌کننده برای پدیده‌های اجتماعی باشد؛ به نهادها شکل بدهد؛ بر ارزش‌ها تأثیر بگذارد و روابط را تحت نفوذ خود بگیرد (زاکرمین^۳، ۱۳۸۴: ۱۷۵).

مصرف و فرهنگ مصرفی یکی از موارد مهم در سبک زندگی است. ظهور جامعه

1- Peter L. Berger.
2- Joachim Wach.
3- Phill Zuckerman.

مصرفی به واسطه افزایش کالاهای مادی از یک سو و دموکراتیزه شدن مصرف و عمومیت یافتن آن از سوی دیگر، به انتخابی شدن زندگی روزمره می‌انجامد و همین امر نشان‌دهنده اهمیت روزافزون سبک زندگی در جامعه معاصر است. سبک زندگی نتیجه همه گزینش‌ها، ترجیحات و رفتارهایی است که فرد در ارتباط با کالاهای مادی و فرهنگ مصرفی انجام می‌دهد (ربانی، ۱۳۸۷: ۳). مشاهده افزایش مکان‌های مصرف و تکثیر و فزونی کالاهای مصرفی و تصاویر به این امر منجر شده است که امروزه مفسران اجتماعی از مصرف، بیشتر از تولید به عنوان نیروی پیش‌برنده جامعه معاصر یاد کنند. حوزه‌های بسیار کمی در زندگی روزمره وجود دارد که تحت تأثیر روندها و اعمال مصرفی قرار نگیرند و یا به آنها مربوط نشوند (سعیدی، ۱۳۸۲: ۳۴).

با توجه به مباحث فوق، هدف اصلی پژوهش حاضر این نکته است که چه ارتباطی بین سبک زندگی شهروندان و میزان دین‌داری آنان وجود دارد؟ دین به عنوان یک نهاد اجتماعی هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی تأثیرات و کارکردهای بسیاری دارد. سبک زندگی در کنار تأثیراتی که بر افراد دارد، خود از عوامل مختلفی تأثیر می‌پذیرد که یکی از این عوامل مؤثر، دین‌داری است. تأثیرات دین به گونه‌ای است که افرادی با سطح بالای دین‌داری، نسبت به افرادی که میزان دین‌داری آنها در سطح پائین‌تری است، سبک زندگی بسیار متفاوتی دارند.

چارچوب نظری

طرح مفهوم سبک زندگی بدون ارجاع به مفاهیمی چون مصرف و فرهنگ مصرفی بی‌معنا است. چراکه اهمیت دوباره این مفهوم در مباحث امروزی علوم

اجتماعی در ابتدا به ظهور جامعه مصرفی یعنی عصر فراوانی و انباشت کالاها و شکل‌گیری فرهنگ مصرفی برمی‌گردد. عصری که نگاه به مصرف نه صرفاً مانند یک روند اقتصادی منفعت‌گرایانه بلکه به عنوان روندی اجتماعی - فرهنگی که شامل نشانه‌ها و نمادهای فرهنگی نیز هست، در نظر گرفته می‌شود (شالچی، ۱۳۸۶: ۱۰۲).

گیدنز^۱ مفهوم سبک زندگی را یکی از جالب‌ترین نمونه‌های پروژه تأملی خود می‌داند و آن را در درون زمینه وسیع‌تر مدرنیته و فردی شدن طرح می‌کند. در نظر او سنت‌ها و رسوم گذشته، زندگی را در محدوده کانال‌های از پیش تعیین شده به جریان می‌اندازد، تجدد اما فرد را رودرروی تنوع پیچیده‌ای از انتخاب‌های ممکن قرار می‌دهد و یکی از پیامدهای این شرایط، اهمیت یافتن سبک زندگی است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۱۹).

از زاویه‌ای دیگر، گسترش سبک زندگی فردی به جای شیوه زندگی بر مبنای طبقه را می‌توان با قدرت پیدا کردن خویشتن فرد مدرن هم توضیح داد. به بیان گیدنز، بازاندیشی یکی از مؤلفه‌های دنیای مدرن است. به این معنا که دنیای مدرن یافته‌های حاصل از نظام‌های انتزاعی را به شکل مرتب در سازمان‌دهی مجدد خود به کار می‌برد. بازاندیشی عصر مدرن پویایی و تحرک بی‌سابقه‌ای به آن داده، به نحوی که در هیچ یک از فرهنگ‌های ماقبل مدرن وجود نداشته است. یکی از پیامدهای بازاندیشی در خویشتن، پیدایش سبک زندگی است. در فرهنگ‌های پیشامدان هم شاهد وجود انتخاب‌هایی برای افراد هستیم؛ اما گزینه‌های گوناگون به هم شباهت دارند و دامنه و تعداد آنها چنان محدود است که سبب می‌شود تنها سبک مشخصی

1- Giddens.

برای زندگی در هر فرهنگی تعریف شده باشد و همه افراد متعلق به فرهنگ‌های یکسان به سبک تقریباً مشابهی زندگی کنند. نکته مهم در این جا، تطابق همه افراد با ارزش‌های همسان منبعث از فرهنگ واحد است و نه امکان انتخاب‌هایی که گاهی پیدا می‌شوند (علیخواه، ۱۳۸۳: ۱۴۸).

تورستن وبلن^۱ اگرچه مستقیماً درباره سبک زندگی صحبت نکرده است، اما این ایده را مطرح کرده که داشتن سبکی خاص به معنای چیزی بیشتر از علایق خاص فراغت است. داشتن سبک زندگی خاص و خودنمایی برای نشان دادن تعلق به گروهی خاص در جامعه به برجسته کردن تمایزهای گروه‌های دیگر منجر شده است (نازکتبار و همکاران، ۱۳۸۵: ۳۳).

به نظر زیمل، مصرف کالاها و ایجاد سبک‌های زندگی از سویی برای فرد هویت‌بخش بوده و از سویی دیگر متمایزکننده است و در جوامع اولیه، افراد هویت خود را از گروه می‌گرفتند. از این رو، بسیار هماهنگ بودند؛ اما در جوامع مدرن فرایند هویت، فردی شده است. به نظر زیمل در شهرهای بزرگ، شخص مصرف می‌کند تا هویتی را که دوست دارد برای خود بسازد (کوزر^۲، ۱۳۸۳: ۴۰).

بورديو با مفهوم «فضای اجتماعی» سبک‌های زندگی مختلف را نشان می‌دهد. فضای اجتماعی به این ترتیب ساخته می‌شود که عوامل و گروه‌های اجتماعی بر اساس حجم و میزان سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی با برخی افراد اشتراکاتی می‌یابند و با برخی دیگر فاصله پیدا می‌کنند (فقیهی و همکاران، ۱۳۸۵: ۷۸).

1- Thorstein Bunde Veblen.

2- Cozer.

پیشینه تجربی

خواجه‌نوری، ریاحی و مساوات (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «سبک زندگی و میزان دین‌داری جوانان (مورد مطالعه: جوانان شیراز)» انجام داده‌اند که نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای جنسیت، درآمد، تحصیلات، سبک فراغتی جدید، مصرف جدید، فناوری اطلاعاتی و ارتباطی جدید و سبک مذهبی و مدیریت بدن با دین‌داری رابطه معناداری دارند. رحمانی فیروزجاه و سهرابی (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سبک زندگی و دین‌داری (مطالعه موردی شهر ساری)» انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین سبک زندگی و نوع دین‌داری رابطه معنی‌داری وجود دارد ولی بین سبک زندگی و میزان دین‌داری رابطه‌ای وجود نداشت.

کریمی قهی و زادسر (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «سنجش رابطه دین‌داری و سبک زندگی (مطالعه موردی زنان ۲۰ ساله و بیشتر ساکن شهر تهران)» انجام داده‌اند که نتایج پژوهش نشان می‌دهد رابطه سن و دین‌داری در حد ضعیف بوده است. هم‌چنین رابطه بین سبک زندگی زنان، مدیریت بدن، هنجارهای مصرف با دین‌داری معنی‌دار بوده است. نیازی و نصرآبادی (۱۳۹۲) نیز پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین میزان دین‌داری و سبک زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر کاشان)» انجام داده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان دین‌داری و هریک از ابعاد سبک زندگی و نوع سبک زندگی پاسخ‌گویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

کاهله و همکاران^۱ (۲۰۰۸) پژوهشی با عنوان «مذهب، تعصب مذهبی و ارزش‌ها

1- Kahle and et.al.

در رفتار مصرف‌کنندگان در بین ۱۵۰۰ نفر از مردم سنگاپور» انجام داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که مذهب و تعصب تأثیر معنی‌داری بر نگرش‌ها و رفتار مصرفی افراد دارد. آرمفیلد و هربلت^۱ (۲۰۰۵) نیز پژوهشی با عنوان «رابطه بین مصرف، سبک زندگی و اعتقادات دینی» انجام داده‌اند که نشان می‌دهد رفتارهای مذهبی مانند رفتن به کلیسا، خواندن کتاب‌های مذهبی، طرز نگرش و اعتقاد به خدا در سبک زندگی تأثیر دارد.

بگنهودل^۲ (۲۰۱۲) پژوهشی با عنوان «نابرابری اجتماعی و جامعه‌شناسی سبک زندگی: ابعاد مادی و فرهنگی قشربندی اجتماعی» انجام داده است که نتایج نشان می‌دهد که سبک زندگی تابعی از فضای اجتماعی، امکانات رفاهی، طبقه اجتماعی و سرمایه فرهنگی بوده و نیز از میزان عقاید دین‌داری نظیر مراجعه به مکان‌های مذهبی، شرکت در جلسات مذهبی، خیریه‌ها و داشتن حس مذهبی و عرفانی تأثیر می‌پذیرد.

تعریف مفاهیم

۱. سبک زندگی

سبک زندگی یکی از مفاهیمی است که در نیمه دوم قرن بیستم مورد توجه جدی و اقبال جامعه‌شناسان قرار گرفت. با طرح مباحث مربوط به مدرنیته، هویت، مصرف و انگیزه‌های مصرف‌کنندگان از سوی جامعه‌شناسان بستر مناسبی جهت رشد مطالعات و تحقیقات تجربی در این زمینه فراهم شد. این گسترش با محوریت نظریات

1- Armfield & Holbert.

2- Bogenhold.

جامعه‌شناسانی چون ماکس وبر^۱، گیدنز، ویلن^۲، بوردیو^۳، پیترسون^۴ و ... انجام گرفت. مفهوم سبک زندگی اولین بار در سال ۱۹۲۹ م توسط آلفرد آدلر^۵، روان‌شناس اجتماعی، مطرح شد و پس از یک دوره افول، مجدداً از سال ۱۹۶۱ مورد اقبال اندیشمندان به خصوص جامعه‌شناسان قرار گرفت.

در ادبیات جامعه‌شناسی از مفهوم سبک زندگی دو برداشت و مفهوم‌سازی وجود دارد، یکی مربوط به دهه ۱۹۲۰ م که سبک زندگی به عنوان نشان‌دهنده ثروت و موقعیت اجتماعی افراد و غالباً به عنوان شاخص تعیین طبقه اجتماعی به کار رفته است و دوم به عنوان شکل اجتماعی نوینی که تنها در متن تغییرات مدرنیته و رشد فرهنگ مصرف‌گرایی معنا می‌یابد (بوردیو). در این معنا سبک زندگی راهی است برای تعریف ارزش‌ها و نگرش‌ها و رفتارهای افراد که اهمیت آن برای تحلیل‌های اجتماعی روز به روز افزایش می‌یابد (اباذری، ۱۳۸۱).

دیوید چنی^۶ سبک‌های زندگی را مشخصه‌هایی از دنیای مدرن می‌داند. از نظر او، افرادی که در جوامع مدرن هستند، از مفهوم سبک زندگی جهت توصیف اعمال خود و سایرین استفاده می‌کنند. سبک‌های زندگی الگوهایی از کنش هستند که افراد را از یکدیگر متمایز می‌کنند؛ بنابراین دیوید چنی به کارکرد هویت‌بخشی سبک زندگی نیز اشاره می‌کند (چنی، ۱۳۷۸: ۷۶). بوردیو نیز سبک زندگی را نتیجه

1- Weber.

2- Veblen.

3- Bourdieu.

4- Peaterson.

5- Addler.

6- David Cheni.

مشخصی از ابراز عادت می‌داند. از نظر او همه چیزهایی که انسان را احاطه کرده است مثل مسکن، اسباب و اثاثیه، کتاب‌ها، سیگارها، عطرها، لباس‌ها و ... بخشی از سبک زندگی او هستند (پالومتس^۱، ۱۹۹۸).

نکته مهم این است که اگرچه سبک زندگی الگوی خاص فعالیت در زندگی روزمره است که هر فرد را توصیف می‌نماید، اما در عین حال هر فردی سبک زندگی خود را با شرایط عمومی و اجتماعی تطبیق می‌دهد و به تعبیر ریمر ما سبک‌های زندگی خود را در ارتباط با سبک‌های زندگی سایر افراد انتخاب می‌نماییم (سراج‌زاده و همکاران، ۱۳۸۰: ۵۶) و این مسأله به اهمیت اجتماعی این مفهوم اشاره دارد. برخی نیز چون گیدنز سبک زندگی را نتیجه همه انتخاب‌ها و گزینش‌هایی می‌دانند که شخص نسبت به زندگی خود انجام می‌دهد. این نکته به آن معنی است که این مفهوم از طریق چهره‌ها (انتخاب لباس و رفتار) و نیز از طریق اعمال و کردارها (انتخاب فعالیت‌های فراغت و اشیاء) و از طریق انتخاب دوستان بیان می‌شود (سعیدی، ۱۳۸۲: ۴۵).

مؤلفه‌های سبک زندگی

۱. نمادهای منزلتی: مسکن و املاک، اتومبیل، تلفن همراه، تزیینات، دکوراسیون و پوشش ظاهری.
۲. الگوهای رفتاری: طرز گذران اوقات فراغت، تفریحات و ورزش، نوع بیان و لهجه، لحن و گفتار، طرز آرایش و پیرایش ظاهر.

1- Palumets.

۳. نمادهای فرهنگی: نمادهای بومی - محلی، نمادهای ملی، نمادهای فراملی و جهانی، نمادهای سنتی، نمادهای مدرن.

۴. نقش‌های اجتماعی: نقش‌های مبتنی بر روابط شغلی و حرفه‌ای، نقش‌های شخصی، نقش‌های اجتماعی، نقش‌های خانوادگی و خویشاوندی.

۵. ارزش‌های اجتماعی: جمع‌گرایی و فرد‌گرایی، آینده‌نگری و گذشته‌گرایی، کار و تلاش فردی و جمعی، تقسیم‌کار، تخصص، ثروت و دارایی، امنیت و آسایش، معنویت‌گرایی، دنیا‌گرایی، قدرت‌مداری، خوشبختی و سعادت، حرمت و احترام، قانون‌گرایی (رسولی، ۱۳۸۵: ۶۱).

۲. دین‌داری

مجموعه قواعد اعتقادی، اخلاقی، فقهی و حقوقی است که خداوند به منظور اداره فرد و جامعه انسانی و پرورش انسان‌ها در اختیار بشر قرار داده است (آملی، ۱۳۸۰: ۳۳). ویلیام رابرتسون اسمیت، مردم‌شناسی است که رویکرد کاربردی‌اش به دین از طریق مردم‌شناسان فرانسوی و شخص دورکیم به جامعه‌شناسی دین منتقل شده و جریان پر قدرتی را در حوزه دین‌پژوهی پدید آورده است. او تلقی خویش را از دین چنین بیان می‌دارد: دین را نباید وسیله‌ای برای تکریم و نجات ارواح تلقی کرد. بلکه باید طریقه‌ای در صیانت و رفاه جامعه قلمداد نمود. ادیان باستانی جزئی از نظم عمومی اجتماع خویش بودند که خدا و بشر را توأم در بر می‌گرفتند (شجاعی زند، ۱۳۸۰: ۴۵).

به‌طور کلی تعریف‌های دین، یا جوهری است یا کارکردی. در تعریف جوهری مذهب بر مبنای محتوای فضایی آن تعریف می‌شود و در نوع دوم (کارکردی) مذهب

برحسب جایگاه یا نقشی که در نظام اجتماعی دارد، یعنی برحسب تعادل و نظم روانی که برای افراد ایجاد می‌کند یا نقشی که در یکپارچگی و همبستگی اجتماعی ایفا می‌کند، تعریف می‌شود (حمیدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۳۳).

دور کیم بر کارکردهای دیگر دین در نظم‌بخشی، حفظ و انتقال میراث اجتماعی گروه و پدید آمدن احساس خوشبختی در مؤمنان تأکید کرده است. هاری آلپر، پژوهش‌گر دور کیمی، چهار کارکرد عمده دین را از نظر دور کیم به عنوان نیروهای اجتماعی نظم‌دهنده، انسجام‌بخش، حیات‌بخش و خوشبختی‌بخش طبقه‌بندی کرده است. آیین‌های مذهبی از طریق تحمیل نظم بر نفس و قدری خویش‌داری، انسان‌ها را برای زندگی اجتماعی آماده می‌سازند. تشریفات مذهبی مردم را گرد هم می‌آورند و از این طریق، پیوندهای مشترکشان را دوباره تصدیق می‌کنند و در نتیجه، همبستگی اجتماعی را تحکیم می‌بخشند. اجرای مراسم مذهبی، میراث اجتماعی گروه را ابقاء و احیاء می‌کند و ارزش‌های پایدار آن را به نسل‌های آینده انتقال می‌دهد. سرانجام، دین یک کارکرد خوشبختی‌بخش نیز دارد، زیرا که با برانگیختن احساس خوشبختی در مؤمنان و احساس اطمینان به حقانیت ضروری جهان اخلاقی‌ای که خودشان جزئی از آن هستند، با احساس ناکامی و فقدان ایمان در آنها مقابله می‌کند. دین با مقابله با احساس فقدان که در مورد مرگ هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی تجربه می‌شود، به تثبیت توازن اعتماد خصوصی و عمومی یاری می‌رساند.

در وسیع‌ترین سطح، دین به عنوان یک نهاد اجتماعی، به گرفتاری‌های وجودی انسان معنای خاصی می‌بخشد، زیرا فرد را به قلمرو فرافردی ارزش‌های متعالی وابسته می‌سازد، همان ارزش‌هایی که در نهایت امر ریشه در جامعه دارند

(همیلتون^۱، ۱۳۸۱: ۸۷). رابرتسون^۲ اضافه می‌کند که کنش مذهبی کنشی است که بر مبنای بازشناخت تمایز تجربی از امور فراتجربی شکل می‌گیرد. به نظر او دین دو کارکرد دارد: ۱. تنظیم‌کننده رفتار فردی برای خیر همگان است و ۲. برانگیزاننده احساس اشتراک و وحدت اجتماعی مثل مناسک است (پترسون^۳ و همکاران، ۱۳۷۷: ۳۵).

با توجه به نظریات مطرح شده در یک نگاه کلی ابعاد دین عبارت است از: بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد تجربی، بعد فکری و بعد پیامدی.

بعد اعتقادی یا باورهای دینی: نوعی ادراک فردی برخاسته از معرفت دینی که به فرد بینش خاصی نسبت به حقایق اصول دینی ارائه می‌دهد. در واقع بعد اعتقادی عبارت است از: باورهایی که انتظار می‌رود، پیروان آن دین به آن اعتقاد داشته باشند؛ مانند اعتقاد به وجود خدا، بهشت و جهنم، نبوت، عدالت، امامت در بین شیعیان، قرآن.

بعد مناسکی: آداب و رسوم تدوین شده و در میان معتقدان به دین، رفتارهای نمونه‌ای به حساب می‌آید. مناسک به طور کامل، مراسمی هستند که هر دین از پیروان خود انتظار دارد آنها را به جا آورند. مناسک و رفتارهای دینی را می‌توان در دو بعد فردی و جمعی در نظر گرفت؛ مناسک فردی چون: نماز خواندن، روزه گرفتن، قرآن خواندن و مناسک جمعی چون: نماز جماعت و جمعه، شرکت در مراسم دینی.

1- Hamilton.

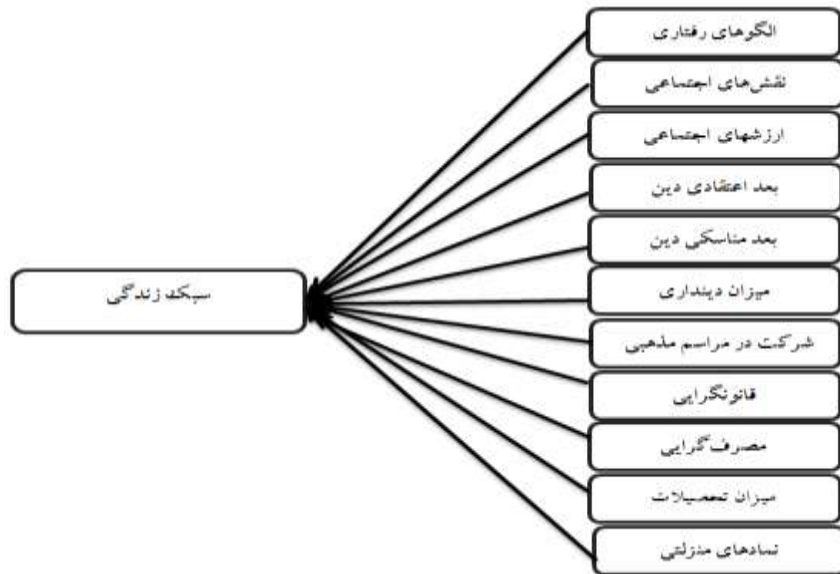
2- Robertson.

3- Patterson and et.al.

بعد تجربی: موقعیت‌های برتر ایجاد شده‌ای که فرد در آنها خود را مواجه با یک شعور برتر احساس می‌کند؛ مانند: احساس حضور خدا در کارهای روزانه، ترس از گناه، توبه، خواب‌های دینی.

بعد آگاهی یا دانش دینی: شامل حداقل آگاهی فرد مؤمن از دین مورد قبول خود او است؛ زیرا شناخت از اصول و فروع دین و سنت‌ها، تاریخ و سایر امور دینی در حداقلی از سطح ممکن لازم است تا فرد را به عمل دینی بکشاند (فرجی، ۱۳۸۸: ۸۷).

با توجه به مباحث نظری فوق و رابطه بین دین‌داری و سبک زندگی می‌توان مدل مفهومی پژوهش حاضر را به شرح زیر ترسیم نمود.

مدل ۱: مدل مفهومی تحقیق

فرضیه‌های تحقیق

- بین الگوهای رفتاری و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نقش‌های اجتماعی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین ارزش‌های اجتماعی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین بعد اعتقادی دین و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین بعد مناسکی دین و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین دین‌داری و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین شرکت در مراسم و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین قانون‌گرایی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین مصرف‌گرایی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نمادهای منزلتی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین میزان تحصیلات و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با روش پیمایش انجام گرفته است. پیمایش پژوهشی است توصیفی - تبیینی که بر اساس انتخاب نمونه‌ای تصادفی و معرف از افراد جامعه پژوهشی و پاسخ آنها به یک مجموعه پرسش از پرسش‌نامه، نظرسنجی و یا روش‌های دیگر به مطالعه وضع موجود اعم از نگرش‌ها، عقیده‌ها، رفتارها و به طور کلی استخراج اطلاعات درباره شرایط زندگی و مقوله‌هایی که افراد را معین می‌گردانند، می‌پردازد (میرزائی، ۱۳۸۸: ۶۴). روش تجزیه و تحلیل داده با استفاده از آماره‌های توصیفی صورت گرفته

است و در بخش استنباطی متناسب با سطح فاصله‌ای از آزمون پیرسون استفاده شده است.

جامعه آماری در پژوهش حاضر، شهروندان شهرستان آران و بیدگل هستند که همه رده‌های سنی را شامل می‌شود. تعداد کل جمعیت ۴۹۵۱۶ نفر است که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۲۰ انتخاب شده و از طریق نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک پرسش‌نامه بین آنها توزیع گردیده است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

نمادهای منزلتی

تعریف نظری: مقام فرد یا گروه با توجه به توزیع‌شان (حیثیت) در یک نظام اجتماعی است که در مواردی به طور تلویحی و با در نظر گرفتن چگونگی توزیع حقوق، مسئولیت‌ها، قدرت و اقتدار با چارچوب همان نظام همراه است.

تعریف عملیاتی بعد نمادهای منزلتی:

- در هنگام خرید بیشتر به خرید کالاهای تجملی و تزیینات می‌پردازم.
- لباس خود را متناسب با مد انتخاب می‌کنم.
- در انتخاب لباس به زیبایی و رنگ لباس اهمیت می‌دهم (شالچی، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

الگوهای رفتاری

تعریف نظری: اصطلاحی کلی و پوششی برای اعمال، فعالیت‌ها، بازتاب‌ها، حرکات، فرایندها و به طور خلاصه هر واکنش قابل سنجش ارگانیکسم. در ارتباط با

موجودات انسانی این اصطلاح معمولاً به عمل کرد فرد به عنوان یک واحد اطلاق می‌شود (پورافکاری، ۱۳۷۳: ۱۷۱).

تعریف عملیاتی بعد الگوهای رفتاری:

- اوقات فراغت در زندگی نقش بسیار مهمی دارد.
- برای گذراندن اوقات فراغت از فن‌آوری‌های جدید مانند رایانه، اینترنت، سینما و ... استفاده می‌کنم.
- جذاب و خوش‌قیافه بودن جزء صفات با اهمیت زندگی من است (شالچی، ۱۳۸۶: ۱۰۲).

مصرف‌گرایی

تعریف نظری: در هر جامعه‌ای مخصوصاً در جوامع متنوع، طبقات بالا و بعد از آنان دیگر طبقات در صورت احراز توان مالی به صورت بعضی از کالاها نه به جهت سود جستن از آنان در راه رفع مشکلات خویش بلکه برای خودنمایی در برابر دیگران گرایش دارند و در این اندیشه‌اند که کاربرد این کالا آنان را به رده‌ای بالاتر ارتقاء داده و موجبات افزایش اعتبارشان در برابر بینندگان را فراهم سازد (بیرو، ۱۳۸۰: ۶۷).

تعریف عملیاتی: گویه‌های این متغیر مانند گویه‌های نمادهای منزلتی است.

نقش‌های شغلی و حرفه‌ای

تعریف نظری: کار و عمل معینی است که در جامعه به فرد تعلق دارد. به عبارت دیگر شخص، کار و عمل معینی را در جامعه عهده‌دار است (بیرو، ۱۳۸۰: ۸۷۲).

تعریف عملیاتی بعد نقش‌های شغلی و حرفه‌ای:

- به منافع شخصی خود بیش از کیفیت کار اهمیت می‌دهم.
- سعی می‌کنم کارم را به درستی انجام دهم.
- کاری که به نفع سازمان نیست ولی با منافع کارکنان سازگار است، باید انجام گیرد.
- در ارتباط با کارم احساس تکلیف و مسئولیت‌پذیری می‌کنم (علی‌خواه، ۱۳۸۳: ۷۲۲).

نقش‌های خویشاوندی

تعریف نظری: این نقش‌ها متأثر از روابط اجتماعی ناشی از پیوندهای خونی (حقیقی یا فرضی) و ناشی از ازدواج، به طوری که از آنها تحت عنوان خویشاوندی نام برده می‌شود. نقش خانوادگی و خویشاوندی در بیشتر جوامع نقش مهمی در جامعه-پذیری افراد و حفظ همبستگی گروهی ایفا می‌کند (آبرکرامبی، ۱۳۶۷: ۲۰۵).

تعریف عملیاتی بعد نقش‌های خانوادگی و خویشاوندی:

- من نسبت به روابط خانوادگی و خویشاوندی علاقه دارم.
- اعضاء خانواده در رفع مشکلات یکدیگر مشارکت دارند.
- بزرگان فامیل در امور مربوط به اعضاء فامیل مشارکت دارند.
- اعضاء فامیل از نظرات همدیگر تبعیت دارند (علی‌خواه، ۱۳۸۳: ۱۳۷).

بعد قانون‌گرایی

تعریف نظری: قانون مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها است که توسط مجموعه‌ای از مؤسسات به اجرا گذاشته می‌شود و به عنوان میانجی در روابط اجتماعی بین مردم عمل می‌کند. قانون‌گرایی به اصالت قانون و اصول قضایی و حقوقی در روابط بین مردم و دولت و مابین مردم معتقد است.

عریف عملیاتی بعد قانون‌گرایی:

- قانون به مسائل انسان پاسخ‌گو است.
- در حد امکان سعی می‌کنم تا قوانین را در جامعه نقض نکنم.
- قوانین موجود در جامعه دست و پاگیر و محدود کننده است.
- قانون در بهبود روابط میان افراد موثر است.

دین

تعریف نظری: به طور کلی و با در نظر گرفتن بعد انسانی در تمام زمان‌ها می‌توان دین را مانند گرایش شدید انسان‌ها به سوی وجود والای خداوند یا نیروهای برین و یا احساس ساده و وابستگی به آنان به منظور تبیین علل وجودی خویشتن در جهان و بازیابی معنایی برای هستی دانست. در نتیجه دین، اعتقادات نسبت به این واقعیت‌ها و اشکالی که به خود می‌گیرند، مناسک، کیش‌ها و اعمال گوناگون مذهبی را مشخص می‌کند (بیرو، ۱۳۸۰: ۳۲۰).

از میان مدل‌های سنجش دینداری، مدل گلاک و استارک مدلی چند بعدی است که نسبتاً جامع و فراگیر است و اغلب ابعاد مشترک میان ادیان را در بر می‌گیرد که

شامل: بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد تجربی، بعد آگاهی و بعد پیامدی است که در ذیل به هر کدام اشاره می‌شود.

۱. بعد تجربی

تعریف نظری: بعد تجربی یا عواطف دینی در عواطف، تصورات و احساسات مربوط به برقراری رابطه با وجودی چون خدا که واقعیت غایی یا اقتدار متعالی است، ظاهری می‌شود (سراج‌زاده، ۱۳۸۳: ۶۴).

تعریف عملیاتی بعد تجربی:

- بیشتر اوقات در زندگی از خداوند کمک می‌خواهم.
- همواره خدا را حاضر و ناظر بر رفتارهای خود می‌بینم.
- گاهی اوقات احساس ترس از خدا به من دست می‌دهد.
- گاهی احساس توبه می‌کنم و از خدا می‌خواهم که برای جبران گناهانم به من کمک کند (فرجی، ۱۳۸۸: ۸۹).

۲. بعد پیامدی

تعریف نظری: پیامدهای دین‌داری یا آثار دین‌داری شامل پیامدهای باور، عمل، تجربه و دانش دینی در زندگی روزمره فرد معتقد و روابط او با افراد دیگر است (سراج‌زاده و توکلی، ۱۳۸۰: ۱۶۵).

تعریف عملیاتی بعد پیامدی:

- با پدیده بدحجابی باید با قاطعیت مبارزه کرد.

- در مورد خرید و فروش مشروبات الکلی نباید سخت‌گیری کرد.
- موافق عدم اجازه چاپ به کتاب‌هایی هستم که با عقاید دینی تضاد دارند.
- باید جلوی فیلم‌ها و کتاب‌هایی را که باعث ناراحتی افراد مذهبی می‌شود، گرفت
(فرجی، ۱۳۸۸: ۹۱)

۳. بعد آگاهی یا شناختی

تعریف نظری: شامل حداقل آگاهی فرد مؤمن از دین مورد قبول خود او است
(فرجی، ۱۳۸۸: ۸۷؛ به نقل از استارک).

تعریف عملیاتی بعد آگاهی:

- نسبت به احکام نماز شناخت دارم.
- نسبت به احادیث و روایات شناخت دارم.
- نسبت به حلال و حرام دینی شناخت دارم.
- نسبت به زندگی علماء دینی شناخت دارم. (علی‌خواه، ۱۳۸۳: ۴۴۲)

۴. بعد اعتقادی

تعریف نظری: باورهایی را در بر می‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان آن دین، به آنها اعتقاد داشته باشند (سراج‌زاده و توکلی، ۱۳۸۰: ۱۶۴). اگر بخواهیم این بعد را در ارتباط با دین اسلام بیان کنیم، مجموعه‌ای از باورها را که «اصول دین» خوانده می‌شود، شامل می‌گردد.

تعریف عملیاتی بعد اعتقادی:

- مذهب نسبت به تمام مسائل انسان پاسخ گو است.
- مذهب رابطه درست انسان را با دیگران تنظیم می کند.
- مذهب وسیله رسیدن به منافع همه افراد جامعه است (همان: ۴۴۲).

۵. بعد مناسکی

تعریف نظری: معمولاً مناسک را مجموعه‌ای از قواعد رایج در یک کیش می‌دانند و کیش خود به منزله اظهار ستایش و احترام به مقام الهی به طور جمعی است (بیرو، ۱۳۸۰: ۳۲۶). مناسک شامل دو دسته فردی و جمعی است.

تعریف عملیاتی بعد مناسکی:

- سعی می‌کنم نماز را به طور منظم و سر وقت بخوانم.
- سعی می‌کنم هر روز بعد از نماز قرآن بخوانم.
- گاهی به زیارت اماکن متبرکه می‌روم.
- سعی می‌کنم در مراسم مذهبی مساجد شرکت کنم (فرجی، ۱۳۸۸: ۸۵).

یافته‌های تحقیق

الف. یافته‌های توصیفی

بررسی یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که از بین پاسخ‌گویان، ۱۶۴ مرد و ۱۵۵ نفر زن هستند. میانگین سنی پاسخ‌گویان برابر با ۳۰.۱۹ بوده و از بین آنها ۲۳۲ نفر

دارای مدرک دیپلم و بالاتر و ۷۹ نفر از آنها دارای مقاطع سوم دبیرستان و پایین‌تر هستند. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۲/۱٪ بی‌کار، ۱۹/۴٪ محصل و دانشجو، ۲۲/۶٪ خانه‌دار، ۲۰/۸٪ آزاد و ۳۵٪ دارای شغل دولتی هستند. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد که ۴۵/۶ درصد افراد نمادهای منزلتی را در حد کم انتخاب و تنها ۴۳/۴ درصد از آنها این بعد را در حد زیاد انتخاب نموده‌اند و نشان‌دهنده این است که افراد دارای نمادی منزلتی و هم‌چنین مصرف‌گرایی پایینی هستند؛ بنابراین مصرف زیاد و خرید کالاهای تجملی در میان افراد از اهمیت زیادی برخوردار نیست.

یافته‌ها حاکی از آن است که بعد نقش‌های خانوادگی و خویشاوندی با داشتن میانگین ۷۰/۲۲، حد مطلوب را در این زمینه کسب کرده است. هم‌چنین چولگی منفی است و به سمت چپ تمایل دارد. حد مطلوب چولگی بین ۱ و ۱- است که این بعد با چولگی ۶۵۱- دارای توزیع نرمال است. در این حالت بیشتر داده‌ها در سمت راست و بالای نمودار قرار دارد. کشیدگی میزان پراکنش را نشان می‌دهد که در این جا میزان آن ۴۴۱/ است. مثبت بودن آن نشان می‌دهد که توزیع آن بالاتر از توزیع نرمال است و بیشتر داده‌ها حول میانگین جمع شده‌اند و واریانس و انحراف معیار آن پایین است.

جدول ۱: توصیف کلی ابعاد سبک زندگی

ابعاد	حد اقل	حد اکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نمادهای منزلتی	۰	۱۰۰	۴۹/۷۵	۱۸/۴۳	۰/۷۲	-/۲۴۵
الگوهای رفتاری	۰	۱۰۰	۶۶/۷۳	۱۸/۴۲	-/۸۹۵	۱/۱۹۸
مصرف‌گرایی	۰	۱۰۰	۴۹/۸۰	۱۸/۴۲	۰/۵۱	-/۲۳۵

نقش‌های خانوادگی	۱۶/۶۷	۱۰۰	۷۰/۲۲	۱۶/۲۷	-/۶۵۱	۱/۴۴۱
قانون‌گرایی	۱۲/۵۰	۱۰۰	۶۸/۵۸	۱۸/۶۸	-/۸۶۸	۳/۱۱۲
نقش‌های شغلی	۱۲/۴۳	۹۶/۴۳	۶۴/۵۱	۱۲/۳۵	-/۲۴۲	۱/۶۴۸
مفهوم سبک زندگی	۱۲/۸۶	۸۲/۱۴	۵۲/۳۸	۱۲/۷۸	-/۰۹۹	-/۳۹۱

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد، مفهوم سبک زندگی در قالب شش بعد بررسی شده است که از میان آنها، بعد نقش‌های خانوادگی دارای بالاترین میانگین با میزان ۷۰/۲۲ است؛ بنابراین نقش‌های خانوادگی و روابط خویشاوندی در بین افراد دارای اهمیت زیادی است و اکثر پاسخ‌گویان روابط خانوادگی گرمی دارند. نمادهای منزلتی دارای کم‌ترین میانگین با میزان ۴۹/۷۵ است که نشان می‌دهد نمادهای منزلتی و شاخص‌های آن از جمله خرید کالاهای تجملی، پیروی از مد در بین پاسخ‌گویان دارای جایگاه پایینی است و برای افراد اهمیت زیادی ندارد.

جدول ۲: توصیف کلی ابعاد دین‌داری

ابعاد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشدگی
بعد تجربی	۰	۱۰۰	۸۶/۷۱	۱۴/۸۲	-/۱۸۲۵	۵/۲۱۱
بعد پیامدی	۰	۹۳/۷۵	۵۵/۷۴	۱۵/۳۳	-/۲۷۱	-/۰۵۲
بعد آگاهی	۱۰	۱۰۰	۷۳/۴۸	۱۴/۴۸	-/۷۶۸	۱/۷۷۴
بعد اعتقادی	۲۸/۵۷	۹۲/۸۶	۶۲/۸۱	۱۱/۴۶	-/۲۳۶	۱/۲۰۲
بعد مناسکی	۱۶/۶۷	۱۰۰	۶۹/۱۱	۱۷/۵۸	-/۳۲۴	-/۱۶۴
مفهوم دین‌داری	۱۷/۵۹	۹۱/۶۷	۶۹/۵۶	۱۰/۳۵	-/۸۵۵	۲/۱۰۷

مفهوم دین‌داری در قالب پنج بعد بررسی شده است و همه این ابعاد حداقل میانگین ۵۰ را کسب کرده‌اند. در این میان بعد تجربی بالاترین میانگین را با میزان ۸۶/۷۱ کسب کرده است و این بیان‌گر این است که بیشتر پاسخ‌گویان در زندگی خود همواره خدا را حاضر و ناظر می‌دانند. کم‌ترین میانگین هم متعلق به بعد پیامدی است. این گویای آن است که افراد به پیامدها آثار دین‌داری خود در عمل و باور خود اهمیت کمی می‌دهند.

ب. یافته‌های استنباطی

جدول ۳: آزمون تفاوت میزان دین‌داری افراد بر حسب جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	سطح معنی‌داری
زن	۸۱/۲۲	۱۱	۸/۳۱	۰/۰۰۰
مرد	۹۰/۸۸	۱۱/۷		

یافته‌های آزمون تی نشان می‌دهد که میزان دین‌داری افراد بر حسب جنسیت متفاوت است. به این معنی که سطح معنی‌داری بین این دو مقوله با میانگین زن (۸۱/۲۲) و مرد (۹۰/۸۸) برابر با ۰/۰۰۰ است. هم‌چنین نتایج نشان می‌دهد که میزان دین‌داری افراد بر حسب جنسیت آنها متفاوت است و میزان دین‌داری در بین مردان بیشتر از زنان است. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از بررسی روابط با استفاده از آزمون‌های پیرسن و اسپیرمن با توجه به سطح سنجش متغیرها استفاده شده است.

پیش‌فرض ما وجود رابطه میان سطح تحصیلات و سبک زندگی است. به دلیل این که فرضیه ما از نوع رابطه‌ای است و چون سطح تحصیلات از نوع ترتیبی بوده، از

آزمون اسپیرمن استفاده می‌شود. آماره‌های جدول فوق نشان می‌دهد که تأثیرگذاری تحصیلات افراد بر سبک زندگی آنها معنادار است. جهت این تأثیرگذاری مثبت و مقدار آن ۰/۳۱۵ است؛ بنابراین فرضیه اثبات می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که هرچه میزان تحصیلات افراد زیاد شود، افراد سبک زندگی بهتر و مناسب‌تری دارند.

جدول ۴: روابط بین متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معناداری
تحصیلات و سبک زندگی	اسپیرمن	۰/۳۱۵	۰/۰۳۴
اعتقادات دینی افراد و سبک زندگی	پیرسون	۰/۳۰۶	۰/۰۴۰
مناسک گرایي و سبک زندگی	پیرسون	۰/۴۱۲	۰/۰۰۳
مصرف‌گرایی و سبک زندگی	پیرسون	-۰/۲۱۶	۰/۰۰۰
نقش‌های شغلی و سبک زندگی	پیرسون	۰/۳۶۵	۰/۰۰۱
دین‌داری و نقش‌های خانوادگی	پیرسون	۰/۲۹۴	۰/۰۰۰
نماد منزلتی و سبک زندگی	پیرسون	۰/۳۷۶	۰/۰۳۰
مراسم مذهبی و سبک زندگی	پیرسون	۰/۲۴۱	۰/۰۰۰

یافته‌ها هم‌چنین نشان می‌دهد که بین اعتقادات دینی و سبک زندگی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس اعتقادات دینی بر روی سبک زندگی تأثیر معنی‌داری دارد و با افزایش اعتقادات دینی افراد، سبک زندگی افراد نیز بهتر می‌شود. نتایج حاصل نشان می‌دهد که بین بعد مناسک‌گرایی دینی و سبک زندگی نیز رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس هرچه بعد مناسکی دین قوی‌تر، به همان میزان

سبک زندگی افراد بهتر خواهد شد.

نتایج رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مصرف‌گرایی و سبک زندگی را نشان می‌دهند. بر این اساس هرچه مصرف‌گرایی زیادتر، به همان میزان سبک زندگی افراد بدتر خواهد بود و هرچه مصرف‌گرایی کاهش یابد به همان میزان سبک زندگی افراد بهتر خواهد شد. هم‌چنین یافته‌های آزمون نشان می‌دهد که بین نقش‌های شغلی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی دو متغیر در سطح معنی‌داری کمتر از ۵٪ برابر با ۰/۳۶۵ است. بر این اساس هرچه نقش‌های شغلی افراد بهتر به همان میزان سبک زندگی افراد بهتر خواهد شد.

یکی دیگر از فرضیه‌های پژوهش وجود رابطه معنادار میان دین‌داری و نقش‌های خانوادگی است. به این صورت که هر اندازه میزان دین‌داری افزایش یابد، افراد نقش‌های خانوادگی بهتر و مناسب‌تری دارند. ضریب محاسبه شده این آزمون نشان می‌دهد که جهت تأثیر‌گذاری مثبت و شدت آن ۰/۲۹۴ است؛ بنابراین فرضیه اثبات می‌شود و نتیجه گرفته می‌شود که به هر میزان که دین‌داری افزایش یابد، افراد نقش‌های خانوادگی خود را بهتر و مناسب‌تر انجام می‌دهند.

نتایج حاصل از آزمون نشان می‌دهد که بین نماد منزلتی و سبک زندگی رابطه معنی‌داری است. به این معنی که هرچه نماد منزلتی افراد بهتر باشد، سبک زندگی او بهتر خواهد شد. آماره‌های جدول ۴ وجود این رابطه را تأیید می‌کند. هم‌چنین جهت این رابطه مثبت و شدت آن ۰/۵۳۲ است. در نتیجه فرض ما مبنی بر وجود رابطه معنادار میان سبک زندگی و قانون‌گرایی تأیید می‌شود، به این ترتیب، هر میزان که افراد قانون‌گراتر باشند، به همان میزان سبک زندگی بهتری خواهند داشت. هم‌چنین

یافته‌های آزمون نشان می‌دهد که بین شرکت در مراسم مذهبی و سبک زندگی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس هرچه میزان شرکت افراد در مراسم مذهبی بیشتر به همان میزان، سبک زندگی او بهتر خواهد شد.

رگرسیون چند متغیره

بر این اساس برای تعیین اثر متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته و تعیین این که کدام متغیر اثری قوی بر متغیر وابسته داشته است، از رگرسیون چندگانه استفاده و روش ورود متغیرها به صورت Enter بوده است. در این رگرسیون ضرایب استاندارد شده‌ی بتا برای سنجش اثر متغیرها و سطح معنی‌داری متناسب با آن استفاده و هم‌چنین ضریب همبستگی چندگانه و ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی کلی ارزیابی می‌شود.

جدول ۵: نتایج رگرسیون چندگانه

Sig.	مقدار t	ضرایب استاندارد نشده		متغیر (variable)
		Beta	B	
۰/۰۴۳	۳/۴۴۱	۰/۱۶۷	۰/۲۳۴	شرکت در مراسم مذهبی
۰/۰۰۵	۳/۳۶۱	۰/۲۸۳	۰/۳۰۵	قانون‌گرایی
۰/۰۲۲	۴/۳۴۲	۰/۳۹۸	۰/۵۶۳	نماد منزلتی
۰/۰۳۴	۵/۳۰۶	۰/۳۲۷	۰/۴۲۳	میزان دین‌داری
۰/۰۰۰	۴/۶۹۸	۰/۴۹۴	۰/۵۸۱	نقش‌های شغلی
۰/۰۳۱	۷/۵۷۴	۰/۳۸۲	۰/۴۴۳	مصرف‌گرایی
۰/۰۰۳	۳/۷۰۳	۰/۲۴۵	۰/۳۷۴	مناسک‌گرایی
۰/۰۱۲	۲/۸۴۱	۰/۳۵۸	۰/۴۶۴	میزان تحصیلات
۰/۰۱۴	۴/۳۲۴	۰/۵۶۰	۰/۶۲۳	اعتقادات دینی
۰/۰۰۴	۴/۵۵۶	۰/۳۳۱	۰/۴۱۲	مناسک‌گرایی
۰/۰۰۰	۵/۶۳۴	۰/۱۴۶	۰/۲۰۱	جنسیت
ضریب تعیین تعدیل‌شده = ۰/۳۸۱				ضریب همبستگی چندگانه = ۰/۵۶۱

نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل تحقیق تأثیر معنی‌داری بر متغیر وابسته داشته‌اند. یافته‌ها حاکی از این است که جنسیت با ضریب بتای ۰/۱۴۶ کم‌ترین تأثیر و اعتقادات دینی با ضریب بتای ۰/۵۶۰ بیشترین تأثیر را داشته است.

بر این اساس، ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۵۶۱ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۸۱ است، به این معنی که مجموع متغیرهای مستقل تحقیق توانستند در ۰/۳۸ از متغیر وابسته را تبیین کنند و ۰/۶۲ آن را متغیرهایی تبیین نمودند که خارج از مدل بوده و در مدل پیش‌بینی نشده بودند.

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم سبک زندگی از جمله مفاهیم علوم اجتماعی و علم جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی است که در دهه اخیر بسیار مورد توجه عالمان علوم اجتماعی و مدیران فرهنگی قرار گرفته است؛ سبک زندگی معنایی است که از به هم تنیدگی و پیوند و نظام‌وارگی و شبکه‌ای بودن عوامل متعددی که در شیوه‌های زندگی یا اقلیم‌های زیستن انسان تأثیر می‌گذارند، به وجود آمده است. در واقع سبک زندگی در ادبیات موجود علوم اجتماعی مفهومی نسبتاً جدید است. چنان که بعضاً پدیدار شدن «سبک زندگی» را در زمره اختصاصات «جامعه مدرن متأخر» قلمداد کرده‌اند. بر اساس این دیدگاه، سبک زندگی که شامل مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی است، اطلاق می‌شود و نشان‌دهنده کم و کیف نظام باورها و کنش‌های فرد است.

به عبارتی سبک زندگی بر ماهیت و محتوای خاص تعاملات و کنش‌های اشخاص در هر جامعه دلالت دارد و مبین اغراض، نیات، معانی و تفاسیر فرد در جریان عمل روزمره و زندگی روزانه است. در ادبیات جدید جامعه‌شناسی فرهنگ و مطالعات فرهنگی، سبک زندگی اساساً امری متفاوت از فرهنگ، البته نه غیرمرتبط با آن تعریف می‌شود. این تفکیک بیش از هر چیز به سبب نسبی است که میان مفهوم سبک زندگی با گسترش فردیت و اخلاق فردگرایانه در جامعه جدید برقرار می‌شود. سبک زندگی پایه و اساس فهم شرایط فرهنگی موجود و تحولات پیش رو در این حوزه تلقی می‌شود و نشان می‌دهد که در بطن ارزش‌های موجود در خرده نظام فرهنگی چه می‌گذرد. در واقع با به کارگیری مفهوم سبک زندگی و تعمق در آن می‌توان از هنجارهای پنهان در اذهان، باورها و رفتارهای مردم یک جامعه آگاه شد و از جهت‌گیری‌ها و الگوهای موجود یا در حال شکل‌گیری، تفسیر واقع‌بینانه‌ای ارائه کرد.

سبک زندگی مجموعه‌ای است از ارزش‌ها، نوع نگاه و تفکر و شیوه‌های رفتاری در هر چیزی. بیشتر مردم معتقدند که باید سبک زندگی‌شان را آزادانه انتخاب کنند. جامعه‌شناسان معتقدند سن، طبقه اجتماعی، قومیت و جنسیت در سبک زندگی هر فرد اثرگذار است. این یعنی هویت از نوع ساختار و طبقه اجتماعی فرد و هم‌چنین جنسیت، سن و مذهب او شکل می‌گیرد. عناصر یک سبک زندگی مشترکاتی را برای شماری از افراد پدید می‌آورد؛ به عبارت دیگر گروه‌های اجتماعی بیشتر به یک نوع سبک زندگی گرایش دارند.

در تعریفی دیگر سبک زندگی را مجموعه‌ای از سلیقه‌های یک فرد، در هر موضوعی (از دکوراسیون منزل تا آهنگ مورد علاقه)، شیوه‌های رفتار فرد با اطرافیان،

ارزش‌ها و عقاید فرد و... می‌نامند. جمع سبک‌هایی که ما در زندگی داریم هویت ما را می‌سازد، بنابراین سبک زندگی بخشی از هویت یک جامعه است. جامعه مدرن دارای سبک زندگی خاصی است که او را با انسان موجود در جوامع سنتی و توسعه نیافته متمایز می‌کند. می‌توان گفت تمایزات یاد شده در زبان، موسیقی، ارزش‌ها، هنر، ادبیات، زندگی خانوادگی، مذهب، آیین، غذا، نام‌گذاری، زندگی عمومی و به عبارتی فرهنگ مادی و غیرمادی تعریف می‌شوند.

سبک زندگی نتیجه همه‌گزینه‌ها، ترجیحات و رفتارهایی است که فرد در ارتباط با کالاهای مادی و فرهنگ مصرفی انجام می‌دهد. سبک‌های زندگی مرسوم در جامعه یک جنبه از فرهنگ آن جامعه را شکل می‌دهد. دین به عنوان یک نهاد اجتماعی هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی تأثیرات زیادی بر افراد دارد. دین‌داری دارای ابعاد اعتقادی، پیامدی، تجربی، آگاهی و مناسکی است و در نتیجه هر کدام از این ابعاد بر سبک زندگی فرد تأثیر می‌گذارند و فرد را در انتخاب سبک زندگی و ساختن روایت زندگی همراهی می‌کنند.

سبک زندگی خود شامل پنج بعد کلی است: نمادهای منزلتی، الگوهای رفتاری، نمادهای فرهنگی، نقش‌های اجتماعی و ارزش‌های اجتماعی. با توجه به اطلاعات به دست آمده و بررسی میانگین دو مفهوم سبک زندگی و دین می‌توان نتیجه گرفت که از میان ابعاد سبک زندگی بعد نقش‌های خانوادگی و خویشاوندی بالاترین میانگین و بعد نمادهای منزلتی و مصرف‌گرایی پایین‌ترین میانگین را کسب کرده‌اند. هم‌چنین از بین ابعاد دین‌داری بعد تجربی بالاترین و بعد پیامدی پایین‌ترین میانگین را به دست آورده است. در بررسی فرضیاتی که مورد آزمون قرار گرفتند، فرضیه «میزان

دین‌داری افراد برحسب جنس متفاوت است» تأیید شد. این نشان می‌دهد که در جامعه آماری مورد نظر میزان دین‌داری افراد برحسب مرد و زن بودنشان خیلی با هم متفاوت است.

نتیجه آزمون، فرضیه دیگر این پژوهش را مبنی بر «ارتباط معنادار میان تحصیلات و سبک زندگی» تأیید می‌کند. نتیجه آن که به هر میزان تحصیلات افراد افزایش یابد، سطح مؤلفه‌های سبک زندگی آنها نیز افزایش می‌یابد و افراد سبک زندگی بهتر و مناسب‌تری را می‌یابند. در آزمون فرضیه به هر میزان اعتقادات دینی افراد افزایش یابد نمادهای منزلتی سبک زندگی آنها کاهش می‌یابد. نتایج نشان می‌دهد که میان اعتقادات دینی و نمادهای منزلتی رابطه معکوس وجود دارد اما وجود این رابطه و همبستگی بین آنها ضعیف است؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت که لزوماً افرادی که دارای اعتقادات دینی بالایی هستند، دارای نمادهای منزلتی کم‌تری هستند.

از فرضیات دیگر تحقیق حاضر این نکته است که به هر میزان دین‌داری افراد افزایش یابد مصرف‌گرایی کاهش می‌یابد. نتایج این آزمون بیان‌گر این است که بین دین‌داری و مصرف‌گرایی رابطه وجود داشته اما همبستگی بین متغیرها و هم‌چنین شدت این رابطه ضعیف است. در واقع می‌توان گفت که می‌توان مصرف‌گرایی افراد را با میزان دین‌داری آنها سنجید. جهان امروز جهان مصرف است، با توجه به این که هیچ کس در این جهان از تأثیر رسانه‌های جمعی مصون نیست. تبلیغات رنگارنگ در رسانه‌ها و نمایش جذاب کالاهای مصرفی بیشتر افراد را به خرید کالاها و سبک زندگی مصرفی ترغیب می‌کند.

نتایج آزمون این فرضیه گویای آن است که از بین عوامل تأثیرگذار بر روی مصرف‌گرایی، شاید دین کم‌ترین میزان و شدت تأثیرگذاری را دارد. از دیگر نتایج این تحقیق وجود ارتباط معنادار میان دین‌داری و نقش‌های شغلی بوده است. در این فرضیه از آزمون پیرسون استفاده شده است. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که به هر میزان دین‌داری افزایش یابد، افراد نقش‌های شغلی خود را بهتر ایفا می‌کنند. از آن جایی که ایران یک کشور مسلمان است و عقاید و مذاهب افراد بر کار و عمل افراد مؤثر است. بنابراین دین‌داری و شدت و میزان آن از عوامل مهم تأثیرگذار بر شغل و حرفه افراد است.

فرضیه دیگر تحقیق حاضر وجود ارتباط معنادار میان دین‌داری و نقش‌های خانوادگی و خویشاوندی است. این آزمون بیان‌گر آن است که به هر میزان دین‌داری افزایش یابد، افراد نقش‌های خانوادگی بهتر و مناسب‌تری دارند. دین به همراه آموزه‌های بسیاری که در زمینه‌های اخلاقی و خانوادگی دارد و به خاطر این که اعتقادات و ارزش‌های دینی و مناسک مذهبی و دیگر ابعاد دین تأثیر زیادی بر باورها و عمل افراد می‌گذارد، از یک طرف موجب بهبود روابط میان اعضای خانواده شده و از سوی دیگر موجب بهتر و صمیمی‌تر شدن روابط خویشاوندان می‌شود. افراد به هر میزان قانون‌گراتر باشند، به همان میزان سبک زندگی آنها بهتر خواهد شد. این آزمون ارتباط معنادار میان دین‌داری و قانون‌گرایی را تأیید می‌کند. به همین منظور می‌توان گفت به هر میزان دین‌داری افراد افزایش یابد، رعایت قانون هم از سوی آنها بیشتر می‌شود. اسلام دینی است که پیروانش را به رعایت حقوق یکدیگر سفارش کرده و لازمه زندگی جمعی را تبعیت از عوامل وحدت‌بخش می‌داند. در این باره باید گفت

که دین‌داری ما در رعایت کردن قانون اثرگذار است. در ادامه برحسب رابطه بین دین‌داری و سبک زندگی شهروندان پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود.

پیشنادهای تحقیق

- در ارتباط با فرضیات تحقیق راهکارهایی که می‌توان پیشنهاد داد عبارت هستند از:
- تهیه بروشورها و برنامه‌های آموزشی در رسانه در ارتباط با نقش دین در مدیریت سبک زندگی.
 - ترویج سبک زندگی اسلامی بر مبنای آموزه‌های قرآنی و دینی.
 - در مساجد و جلسات مذهبی در مورد نقش دین در بهبود روابط خانوادگی و خویشاوندی توجه بیشتری داده شود.
 - از آن جا که نوجوانان و جوانان زمینه و بستر مناسبی برای پذیرش عقاید هستند لذا در مدارس و دانشگاه‌ها به وسیله مشاوران و مسئولان بر تأثیر دین‌داری بر نقش‌های خانوادگی و هم‌چنین قانون‌گرایی تأکید شود.
 - تشکیل درس گروه‌ها و گردهمایی‌هایی برای افراد تا در مورد ارتباط حوزه دین با خانواده، شغل و حرفه و رعایت قانون تبادل نظر شود.

منابع

- اباذری، یوسف و چاوشیان، حسن (۱۳۸۱)، «از طبقه تا سبک زندگی»، *نامه علوم اجتماعی*، ش ۲۰.
- پترسون و همکاران (۱۳۷۷)، *عقل و اعتقاد دینی*، ترجمه احمد نراقی و ابراهیم سلطانی، تهران: طرح نو.
- جوادی آملی، عبد... (۱۳۸۰)، *شریعت در آینه معرفت*، قم: اسراء.
- چنی، دیوید (۱۳۷۸)، *سبک زندگی*، ترجمه علیرضا چاووشی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی.
- حسینی، فائق (۱۳۷۸). «سبک زندگی، هویت و ارزش»، سایت مرکز تحقیقات و مطالعات رسانه‌ای همشهری، فصل‌نامه *پژوهش و سنجش*، ش ۱۴ و ۱۵.
- حمیدی، نفیسه و فرجی، مهدی (۱۳۸۶). «سبک زندگی و پوشش زنان در تهران»، فصل‌نامه *تحقیقات فرهنگی*، س ۱، ش ۱.
- خواجه‌نوری، بیژن، ریاحی، زهرا و مساوات، سید ابراهیم (۱۳۹۲)، «پژوهشی با عنوان سبک زندگی و میزان دین‌داری جوانان (مورد مطالعه: جوانان شیراز)»، فصل‌نامه *تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر*، س ۷، ش ۲۰.
- ربانی، رسول و رستگار، یاسر (۱۳۸۷). «جوان، سبک زندگی فرهنگ مصرفی»، ماه‌نامه *مهندسی فرهنگی*، س ۳، ش ۲۳ و ۲۴.
- رحمانی فیروزجاه، علی و سهرابی، سعدیه (۱۳۹۲). «پژوهشی با عنوان بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سبک زندگی و دین‌داری (مطالعه موردی شهر ساری)»، فصل‌نامه *پژوهش‌های علم و دین*، دوره ۴، ش ۷: ۳۹-۶۰.
- رسولی، محمدرضا (۱۳۸۳). «بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی در تبلیغات تجاری

- تلویزیون»، فصل‌نامه **علوم اجتماعی**، س ۲، ش ۱.
- زاکرم‌ن، فیل (۱۳۸۴)، **درآمدی بر جامعه‌شناسی دین**، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران: نشر نی.
- سراج‌زاده، حسین و توکلی، مهناز (۱۳۸۰). «بررسی تعریف عملیاتی دین‌داری در پژوهش‌های اجتماعی»، **نامه پژوهش**، س ۵، ش ۲۰ و ۲۱۹.
- سعیدی، علی (۱۳۸۲). «جامعه‌مصرفی و جوانان»، **مجله مطالعات جوانان**، س ۱، ش ۵.
- شالچی، وحید (۱۳۸۶). «سبک زندگی جوانان کافی‌شاپ»، فصل‌نامه **تحقیقات فرهنگی**، س ۱، ش ۱.
- شجاعی‌زند، علیرضا (۱۳۸۰)، **دین، جامعه و عرفی شدن: جستارهایی در جامعه‌شناسی دین**، تهران: نشر مرکز.
- علی‌خواه، فریدون (۱۳۸۳)، **سنجش مفاهیم اساسی علوم اجتماعی**، تهران: آراد، ج ۱ و ۲.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، **مصرف و سبک زندگی**، تهران: صبح صادق.
- فرجی، مهدی و کاظمی، عباس (۱۳۸۸). «بررسی وضعیت دین‌داری در ایران با تأکید بر داده‌های پیمایش‌های سه دهه گذشته»، فصل‌نامه **تحقیقات فرهنگی**، دوره ۲، ش ۶.
- فقیهی، علی‌نقی؛ خدایاری‌فرد، محمد؛ غباری‌بناب، باقر و شکوهی، یکتا، محسن (۱۳۸۵). «بررسی الگوی دین‌داری از منظر قرآن و سنت»، فصل‌نامه **اندیشه دینی دانشگاه شیراز**، ش (پیاپی) ۱۹.
- کرمی‌قهی، محمدتقی و زادسر، زینب (۱۳۹۲). «پژوهشی با عنوان سنجش رابطه دین‌داری و سبک زندگی (مطالعه موردی زنان ۲۰ ساله و بیشتر ساکن شهر تهران)»، فصل‌نامه **زن در فرهنگ و هنر**، دوره ۱، ش ۱: ۸۵-۱۰۱.
- کوزر، لوئیس (۱۳۸۳)، **زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی**، ترجمه محسن ثلاثی،

- تهران: انتشارات علمی، چاپ یازدهم.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، *تجدد تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
 - میرزائی، خلیل (۱۳۸۸)، *پژوهش، پژوهش‌گری پژوهش‌نامه نویسی*، نشر جامعه‌شناسان، ج ۱.
 - نازک‌تبار، حسین و زاهدی، محمدجواد و نایبی، هوشنگ (۱۳۸۵). «نقش دین‌داری در ممانعت از بزهکاری جوانان شهر تهران»، فصل‌نامه علمی پژوهشی *رفاه اجتماعی*، س ۶، ش ۲۲.
 - نیازی، محسن و نصرآبادی، محمد (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین میزان دین‌داری و سبک زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر کاشان)، فصل‌نامه *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، دوره ۱۶، ش ۱۶.
 - همیلتون، ملکم (۱۳۸۱)، *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: تیان.
 - Armfield, G. & R, Holbert (2003), "The Relationship Between Religiosity and Religiosity, and Values, Implication For Consumer Behavior", in Haugtredt.L.2.
 - Bögenhold, Dieter (2011), "Social Inequality and the Sociology of Life Style: Material and Cultural Aspects of Social Stratification". American Journal of Economics and Sociology.
 - Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction*, Cambridge, Mass. Harvard university pressInternet, Jornal of Media and Religious, Vol. 2, No. 3, pp.129-144.
 - Kahle, L.R. Kau, A. Tambyan, S. Tan, S. & K, Jung (2005), *Religion and life style*. p244.L.1
 - Palumets, Liis (2002), *Space of lifestyles in Estonia in 1991*, pro ethnological. p.23.